

NAEREV HÄÄL AMETLIKUS JA ARGIVESTLUSES

Andra Annuka

Ülevaade. Artiklis on vaadeldud, kuidas kasutavad kõnelejad naervat häält eestikeelses ametlikus ja argivestluses. Analüüsimaterjal pärineb Tartu Ülikooli suulise eesti keele korpusest. Naervat häält on varem uuritud väga vähe, samuti ei ole võrreldud, kuidas erineb naerva hääle kasutus ametlikes ja argivestlustes. Eesti argivestluste naervatest häältetest esineb valdav enamik huumoriga seotud olukordades, ametlikes vestlustes kasutatakse naervat häält enamasti probleemsete situatsioonide leevendamiseks. Analüüs näitab, et eestlased kasutavad naervat häält sama tüüpi huumorikates olukordades nagu need, milles on leitud naeru (naljad, huumorikad lood, öeldu absurdsus või vastuolulisus). Samuti kasutatakse naervat häält naeruga sama tüüpi probleemsetes olukordades (piinlikkus, vabandamine, mitte-eelistatud olukorrad). Lisaks kasutatakse naervat häält n-ö tavalise kõneleja järjeotsimistes, mida ei ole siinkirjutajale teadaolevalt varasemates uurimustes käsitletud.

Võtmesõnad: suuline keel, vestlusanalüüs, naer, huumor, probleemide lahendamine, eesti keel

1. Sissejuhatus

Artiklis on analüüsitud, millistes eestikeelsete ametlike ja argivestluste suhtlusolukordades esineb naervat häält.

Naer on akustiline konstruktsioon, millel ei ole selgeid süntaktilisi ega semantilisi jooni. Naer saab tähenduse selle järgi, mida ta konkreetsel suhtlushetkel vestluses teeb. (Schenkein 1972: 345) Naerev hääle on naeruga sarnanev nähtus, mida on kirjeldatud kui kõnes kuuluvat naeratamist (Haakana 2010: 1500). Samuti on uurijad maininud kõnesisest naeru (Jefferson 1979: 82). Naerva hääle ja kõnesisese naeru erinevus on see, et esimese korral räägib inimene naeratades, teise korral aga naerab ja seega on sõnade keskel kuulda justkui *h*-häälikuid. Kõiki kolme nähtust esineb vestlustes nii huumorikates kui ka probleemsetes olukordades. Uurijad on

keskendunud naerule, naervat häält ja kõnesisest naeru on uuritud üldjuhul koos naeruga, eraldi on neid vaadeldud väga vähe (vt Haakana 2010, Potter, Hepburn 2010). Uurijad on naervat häält, kõnesisest naeru ja naeru küll mõnikord eraldi nimetanud, kuid analüüsimisel vaadeldakse neid kui üht nähtust (Jefferson 1979, Arminen, Halonen 2007).

Naeru on palju uuritud kindlat tüüpi ametlikes vestlustes, näiteks arsti ja patsiendi suhtluses (Haakana 2010), ärikohtumistel ja teraapiasessioonidel (Arminen, Halonen 2007, Vöge 2008, Haakana 2010). Argivestlustes on naeru uuritud vähem (vt Warner-Garcia 2014, Clift 2016). Naeru ja naerva hääle esinemist ametlikes ja argivestlustes varem võrreldud ei ole.

Artikkel põhineb autori magistritööl (Annuka 2019) ja keskendub kahele küsimusele: millistes suhtlusolukordades naervat häält kasutatakse ning kuidas erinevad need suhtlusolukorrad ametlikes ja argivestlustes. Siinkirjutajale teadaolevalt ei ole naeru või naerva hääle esinemist ametlikes ja argivestlustes varem võrreldud.

2. Naer ja naerev hääl suhtluses

Naerva hääle all mõeldakse kõnelemisviisi, mille korral inimene räägib naeratades. Naerva hääle kasutuse kohta on vähe kirjutatud. Danielle Lavin ja Douglas W. Maynard (2001) on naervat häält nimetanud pseudonaeruks, mis toimib kõnelejaid siduva elemendina. Markku Haakana (2010) on leidnud, et arsti-patsiendi suhtluses kasutatakse naervat häält sissejuhatusena naerule (nt kõnevoor algab naerva häälega ja lõpeb naeruga), aga ka naeru sisaldavale voorule reageerimisel. Jonathan Potter ja Alexa Hepburn (2010) on väitnud, et naerev hääl lisatakse vorus just neile sõnadele, mis on naerva hääle kasutuse põhjuseks – on humoorikad, probleemsed vms.

Et naervat häält ei ole senistes uurimustes enamasti naerust eristatud, annan järgnevalt ülevaate selle põhjal, mida on leitud naeru uurides.

Olukorrad, milles esineb naeru, võib jagada kaheks: 1) humoorikad ja 2) probleemsed olukorrad (Glenn, Holt 2013: 2). Humoorikate olukordade korral kutsub naeru esile enamasti nali või humoorikate lugude jutustamine (Norrick 2010: 232–233, 236). Naeru võib põhjustada ka eelkõneleja öeldu absurdus või vastuolulisus (Clift 2016: 73). Probleemsetes olukordades kasutavad kõnelejad naeru mitmes funktsioonis. Üks võimalus on kasutada naeru osutamaks, et kõneleja ei mõtle öeldut tõsiselt (Glenn 1992: 145–146, Holt 2013: 88). Probleemidest rääkides võidakse kasutada naeru, et oma probleemi vestluspartneri silmis pisendada (Jefferson 2005: 172). Oluline roll on naerul delikaatsete olukordade leevendamisel, näiteks enesekiitusest tuleneva piinlikkuse või vastasseisu pehmemdamisel, eneseparanduste läbiviimisel (Haakana 2001, viidatud Speer 2012 järgi, Arminen, Halonen 2007: 504, Petitjean, Cangemi 2016: 20, 35). Konfliktide ja probleemide lahendamisel kasutatakse naeru sotsiaalselt mitte-eelistatud olukordade, näiteks keeldumise või eriarvamuste korral voo mitte-eelistatuse vähendamiseks. (Pomerantz 1984: 63, Glenn 2003: 107, Warner-Garcia 2014: 160)

Naer aitab ka reguleerida kõnelejatevahelisi suhteid, olles suhtluses siduvaks elemendiks (Schenkein 1972, Jefferson jt 1987, Glenn, Holt 2013: 16). Siduva elemendina toimib naer siis, kui kõneleja annab naeruga vestluspartnerile märku, et ta mõistab teda ning nõustub temaga, samuti siis, kui naerdakse koos kaaslasega

(Glenn 2003: 5, Clift 2016: 74). Kui kõneleja lisab oma voorule naeru, võib seda pidada kutseks naerule. Sellega märgib kõneleja, et naer on antud olukorras sobilik. Vestluspartneril on seejärel võimalus kutse vastu võtta ja naerda (tekib ühine naer) või kutsest keelduda ja mitte naerda. (Jefferson 1979: 80–81, Glenn 2003: 5)

Naeru kasutatakse ka vooruvahetuse ja teemavahetuste reguleerimistel. Kõneleja naer annab vestluspartnerile võimaluse voor üle võtta (O'Donnell-Trujillo, Adams 1983: 177), eelkõneleja naerule mittereageerimine aga viitab sellele, et vestluspartner soovib teemavahetust (Holt 2010: 1517).

Naeru kasutatakse nii ametlikes kui ka argivestlustes. Ametlikud vestlused toimuvad üldjuhul võõraste inimeste vahel. Suhtlejatel on seal tavaliselt kindlaks määratud rollid, seejuures on üks vestluses osalejatest mingi institutsiooni esindaja (nt müüja poe esindajana). Eriti institutsiooni esindaja suhtlust juhivad normid, mis panevad paika tema õigused ja kohustused. Ametlikel vestlustel on alati eesmärk, milleni vestlus peab viima. Samuti on vestlejad tihti vestluseks valmistunud või on tegemist nende jaoks korduvate, paljuski rutiinsete olukordadega. Sellisena on institutsionaalne suhtlus vähespontaanne, kasutatavad tekstimallid on tihti korduvad ja jätavad vähe ruumi improvisatsiooniks, üldjuhul esineb tugev sotsiaalne kontroll keelekasutuse ja suhtlusnormide järgimise üle. Institutsiooni esindaja ei väljenda tavaliselt emotsioone, arvamusi või sümpaatiat – sellist käitumist peetakse mitte-eelistatuks. (Drew, Heritage 1992: 23–24, Hennoste, Pajusalu 2013: 46).

Argivestlus on vestlus sõprade või tuttavate vahel, milles vestlejate rollid ei ole rangelt määratud ja võivad vestluse jooksul muutuda. Samuti on argisuhtlus võrreldes ametliku suhtlusega improviseeritum, spontaansem, hajasamate piiridega, emotsionaalsem ja sellel on nõrgem sotsiaalne kontroll (Hennoste, Pajusalu 2013: 72–73).

Ametlikes vestlustes on naeru uuritud näiteks arsti-patsiendi või terapeudi-patsiendi suhtluses (Arminen, Halonen 2007, Haakana 2010). On leitud, et seal kasutatakse naeru probleemide, vastasseisu ja mitte-eelistatud väidete pehmen-damiseks, samuti delikaatsetest teemadest tuleneva piinlikkuse leevendamiseks. Samuti on uuritud logopeedi ja patsiendi suhtlust ning leitud, et afaasiapatsiendid kasutavad naeru eneseparandustes vigadest tuleneva piinlikkuse pehmen-damiseks (Petitjean, Cangemi 2016).

Argivestlustes on naeru vaadeldud näiteks olukordades, kus kõnelejad kasu-tavad naeru öeldu tähenduse reguleerimiseks ja huumori markeerimiseks, samuti annab see võimaluse ületada erimeelsuseid ilma vaidlemata (Warner-Garcia 2014). Samuti on vaadeldud, kuidas kõnelejad kasutavad naeru probleemidest rääkides. Sellisel juhul on naeru ülesandeks anda vestluspartnerile märku, et kõneleja ei suutu oma probleemi tõsiselt. (Jefferson 2005) Veel on leitud, et kõnelejad kasutavad naervat häält eelkõneleja voo ruudsele väitele reageerimiseks (Clift 2016).

Siinse artikli seisukohast on oluline välja tuua naeru kasutamise põhijuhud. Huumoorikates olukordades on naeru esilekutsujaks naljad, humoorikad lood ning öeldu absurdus või vastuolulisus. Probleemsetes olukordades kasutatakse naeru probleemi pisendamiseks, eneseparanduste läbiviimisel, delikaatsete olukordade (nt piinlikkuse) leevendamisel ning vastasseisude pehmen-damisel (nt keeldumise ja eriarvamuste korral).

3. Materjal ja meetod

Analüüsimaterjal pärineb Tartu Ülikooli suulise eesti keele korpusest (SEKK; vt Hennoste jt 2009). Argivestlustes suhtlesid omavahel perekonnad või sõpruskonnad. Kõik vestlused olid vahetud: kõnelejad viibisid ühes ruumis. Ametlike vestluste hulgas oli nii vahetuid kui ka telefonivestlusi. Nii telefonikõned kui ka vahetud vestlused olid enamasti vestlused kliendi ja müüja või infotöötaja vahel.

Materjali otsimisel valisin juhuslikult failid, milles leidus naeru ja naervat häält. Sealt otsisin välja naervat häält sisaldavad lõigud. Argivestluste seas oli 232 lõiku, milles sisaldus 342 naerva häälega öeldud voozu. Ametlike vestluste seas oli 140 lõiku, milles sisaldus 169 naerva häälega öeldud voozu. Materjali analüüsimiseks kasutasin vestlusanalüüsi. Analüüsis oli kesksel kohal järgneva voozu tõestusprotseduur: iga voozu väljendab vestleja arusaama eelmise voozu sisust (Hutchby, Wooffit 1998: 15).

4. Uurimistulemused

Analüüs näitas, et eesti suhtluses esineb naervat häält nii huumorikates kui ka probleemsetes olukordades. Huumoriga seotud olukorrad jagunesid kolmeks: jutustus, nali ja absurd; probleemset neljaks: järjeotsimine, piinlikkus, vabandamine ning mitte-eelistatud voozude ja olukordade pehmendamine.¹ Järgnevalt toon näited kõigist olukordadest.

4.1. Huumorit sisaldavad situatsioonid

Huumorit sisaldavad olukorrad, milles kasutati naervat häält, moodustasid argivestlustes 87% ja ametlikes vestlustes 36% kõikidest naerva häälega voozudest. Need jagunevad omakorda kaheks: ühel juhul on tegu nalja, jutustuse või absurdsel olukorraga, teisel juhul on aga naljad seotud probleemidega.

Üks olukordadest, milles kõnelejad naervat häält kasutasid, oli huumorikas **jutustus**, milles kõnelejad märkisid naerva häälega oma jutu huumorikat sisu. Neid oli argivestlustes 20%, ametlikes vestlustes 8% kõigist naervatest häältel. Argivestluse eripäraks olid olukorrad, kus kõneleja jutustas enda ja vestluskaaslaste ühisest mälestusest. Ametlikes vestlustes selliseid olukordi ei leidunud, kuna vestlejad olid üksteisele võõrad. Ühisele mälestusele toetuva argivestluse näites (1) vestlevad kaks sõbrannat A ja E ning E elukaaslane M, teema on prügi sorteerimine (naerva häälega öeldud sõnu raamivad märgid \$\$).

(1)

- 01 A: [et] `kuhu ma `akkan nüd onju=et ma koorin `kartuleid, mul
02 mul=ei=ole esiteks `köögis nii palju `ruumi ja teil ka `kindlasti
03 [ei=`o]le. .hh et `akkan nüd ütleme
04 E: [{ei?}]
05 (.)
06 A: `porgandi `kaalikate `nende kilekotid, (0.2) siis

¹ Lisaks oli ka naervaid hääli, mis olid ajendatud mitteverbaalsetest naeruaajenditest, näiteks koduloomadest või lauamängudest. Mitteverbaalse ajendiga olukordi artikkel ei käsitle.

07 E: **hehe .hhhh \$ [se=oli `see mhe `vaata kui `Herman] tegi seda:::**
 08 M: [jaa=et `iga: jaa `iga `asi kuskil eraldi.]
 09 E: **[pak- `paken- tee `pakist \$vaata]**
 10 A: **[hehe .hhhhh \$ jaa=jaa \$ hehe] [hehe]**
 11 M: \$ [jaa aga] `mi[dagi] \$
 12 E: \$ [`klam]ber=ja
 13 **kõik [`olme {-} heh .hhhhh `pael=ja \$ mhe]**
 14 M: **[heh \$ `klamber `eraldi ja siss see .hh pael `eraldi jah \$]**
 15 ((L tuleb tagasi, kass on süles, istub))
 16 E: **\$ jah .hhhh sisu:=ja \$**
 17 A: ei=no `muidugi ütleme [tegelikult se=on] `väga [hea süs `teem
 18 vaata=t] `lapsed

E jutustab sellest, kuidas seltskonna ühine tuttav Herman teepakki prügisorteerimise reeglite järgi ära visata üritas, ja hakkab juba enne jutustuse alustamist naerma (rida 07). Seejärel alustab ta naerva häälega oma jutustust \$ [se=oli `see mhe `vaata kui `Herman] tegi seda::: (rida 07). Sõnaga *vaata* annab E märku, et ta hakkab rääkima millestki, mida tema vestluskaaslased teavad (Keevallik 2008: 34). M reageerib algul A eelnevale voorule (rida 08). Peale sõnu `Herman] tegi seda::: reageerib A naeru ja naerva häälega öeldud kinnitava partikliga *jaa=jaa* (rida 10). Veidi hiljem ühineb ka M (rida 11). Seejärel esitavad E ja M lugu teineteisele naerva häälega peale rääkides (read 12–14, 16). Lugu on esitatud teepaki eraldi osade loendina. Naerva häälega löik lõpeb E vooruga, mille lõpus on *ja* (rida 17). Sidesõna *ja* võib avatud loendi korral projekteerida jätku, kuid ei pruugi. Antud juhul E teemat ei jätkata. Naerva hääle kasutus lõpeb, kui A algatab uue teema ja hakkab rääkima, et prügi sorteerimise süsteem on hea (rida 17). Seega algab naerev hääle jutustuse alguses ja lõpeb koos jutustuse lõpuga, ehk püsib täpselt selle teema piirides, milles ta tekkis, ja ei tule kaasa uue teemaga.

Naervat häält esineb ka siis, kui kõneleja reageerib öeldule, mis on tema jaoks **absurdne või vastuoluline**. Ta võib reageerida lihtsalt naerva häälega, aga võib ka naervat häält kasutades esitada täpsustava küsimuse (vt Clift 2016). Absurdi või vastuoluga seotud naervaid hääli oli argivestlustes 4% ja ametlikes vestlustes 2%. Näites (2) arutlevad ema V, tütar R ja tütre sõber E, mida võiks energia saamiseks kohvi asemel juua.

(2)
 01 E: [`vahel] võid `teed `ka juua. (.) * seal on `ka kofe `iin sees. *
 02 (0.6)
 03 R: @ `millist teed? (.) `kummeliteed? @
 04 E: näh `kummel pole `tee=ju.
 05 (.)
 06 R: **mis \$ `too=sis on. \$**
 07 (0.3)
 08 E: too on `lurr?
 09 (0.5)
 10 R: @ ei=`uole? @

R vormistab kaheosalise küsimuse @ `millist teed? (.) `kummeliteed? @ (rida 03), mille alguses on avatud küsimus, millele järgneb omapoolne vastuse pakkumine (Rumm 2019: 25). Selline küsimus ootab partnerilt vastuseks kinnitust, kuid E ei vasta küsimusele, vaid vaidlustab kummeli kui tee: *näh `kummel pole `tee=ju.* (rida 06). R vastab E väitele küsimusega *mis \$ `too=sis on. \$* (rida 06), mille ta esitab naerva häälega. Küsimuse eesmärk ei ole antud juhul ainult vastust saada, vaid ka väljendada, et R ei ole seisukohaga nõus. Seda näitab R-i järgmine voor, milles ta kaitseb oma seisukohta ja vaidleb E-le vastu (rida 10). Naerva häälega markeerib R, et E väide on ebaloogiline ja absurdne ja ühtlasi pehmendab oma vastuväidet.

Näitele (2) sarnast naerva hääle kasutust esineb ka olukordades, kus kõneleja soovib anda mõista, et vestluspartneri öeldu on absurdne, kuid ei esita küsimust. Näites (3) vestlevad ema E, poeg P ja tütar T koolis toimuvast üritusest.

- (3)
- 01 P: `inimesed lävad sinna=vä.
 02 (2.4)
 03 P: {-} pidid `õhupallid minema.
 04 (1.2)
 05 P: `õhupallid pidid `ka minema=vä.
 06 (1.1)
 07 E: mis `as[ja]
 08 T: \$ [jah,] ega `õhupallidest `ketti ei tehta. \$
 09 (0.4)
 10 P: [{}tehakse ikka}
 11 T: [`aulas saab i-] (0.8) aulas saab iga: (0.4) ee `klass enda `õhupalli
 12 ja=sis=täpselt kell `kaksteist lastakse `kõik õhupallid `lendu.

Varem on vestluses räägitud kooli õpilastest moodustuvast inimketist. P ei ole täpselt aru saanud, kes selle keti moodustavad, ning küsib täpsustavaid küsimusi (read 01, 03 ja 06). Kahele esimesele küsimusele ei vasta keegi. P kolmandale küsimusele *õhupallid pidid `ka minema=vä.* (rida 06) vastab E peale pikka pausi parandusalgatusega *mis `as[ja]* (rida 07). E rõhutab oma algatuses teist poolt (*asja*), mis näitab, et ta kas ei mõista, mida P räägib, või kahtleb selle voo sisu (Rumm 2019: 176). Seejärel ütleb T naerva häälega: *\$ [jah,] ega `õhupallidest `ketti ei tehta. \$* (rida 08). Selle voo ruuga ta näitab, et ta on küll mõistnud P mõtet, kuid leiab, et see on absurdne. Ka siin pehmendab naerev hääle ühtlasi vastuväidet. P vaidleb vastu, kuid T seletab, et keti moodustavad käest kinni hoidvad inimesed ja õhupallid on neil käes (read 11–12).

Kõige rohkem esines huumorit sisaldavates situatsioonides naervat häält **naljade** korral (argivestluses 63%, ametlikes vestlustes 26% kõikidest naervatest häälttest). Naljadega seotud naerva hääle kasutus on ametlikes ja argivestlustes sarnane. Enamasti kasutati naervat häält selleks, et markeerida enda öeldut naljana, vähem vestluspartneri naljale reageerimisel. Nalja ja naeru võib vaadelda kui naabruspaare (Sacks 1974). Nali on naabruspaari esiliige, kutse naerule, mis eeldab vastuseks naeru. Partner aga võib kutset ka mitte vastu võtta – mitte naerda. Näide (4) on argivestlusest, milles vestlevad kolm sõpra. Seltskond on teadlik, et nende vestlust lindistatakse, sellele viitab M-i voor [*kule `prae]gu peab vist `kinni *panema. ** (rida 01).

(4)

- 01 M: [kule `prae]gu peab vist `kinni * panema. *
02 E: [näed.]
03 M: [{}] mina tahan öelda \$ **mustsõstratee on `mõru onju i- ikka \$**
04{R}: **he[hehe]**
05 M: \$ **[ja siis] ja siis tulevadki sellised et @ mm. @ \$**
06 (.)
07 E: väga `ea=ju sis ongi:
08 M: jah
09 (0.4)
10 E: \$ **sis ongi ju `hea. \$**
11 M: jah
12 (1.0)
13 E: \$ **siis `onggi ju `hea=ju. \$**
14 M: * mhmh siis on * (.) `huvitav.
15 E: **hehe[hehe]**
16 M: [mul on] nii `kahju et seal Za `voodis täna dõ- `diktofoni=ei=old.

Seejärel hakkab M kõnelema mustsõstrateest, mida E talle varem pakkus, millest ta aga keeldus, kuna see ei maitse talle. Ta ütleb naerva häälega \$ *mustsõstratee on `mõru onju i- ikka \$* (rida 03). Naerva hääle eesmärk võib siin olla varem tekkinud vastuolu pehmendamise või selle naljaks pööramine. Seejärel lisab ta naerdes kommentaari \$ *[ja siis] ja siis tulevadki sellised et @ mm. @ \$* (rida 05). Lausung lõpeb partikliga *et* ja jääb pooleli, nii et uurija seisukohast pole üheselt selge, millest M kavatses rääkida. Järgnev tekst annab võimaluse oletada, et M peab ilmselt silmas, et niiviisi tekivadki vestlustesse huvitavad olukorrad. E reageerib ilma naerva hääleta öeldud hinnanguga *väga `ea=ju sis ongi:* (rida 07). Reageering osutab, et ta mõistis M mõtet. M reageerib sellele samuti ilma naerva hääleta, kasutades neutraalset nõustumise partiklit *jah*. (rida 08) Samas ei ole see kooskõlas E mõeldud suhtlustegevusega. E voores puudub naerev hääle, samas oli ta oma voores mõelnud naljana. Seda näitab asjaolu, et ta kordab seda naerva häälega \$ *sis ongi ju `hea. \$* (rida 10), muutes veidi ka sõnastust. M reageerib taas kinnitava *jah*-i abil (rida 11). E kordab oma voores uuesti naerva häälega \$ *siis `onggi ju `hea=ju. \$*, rõhutades seekord ka sõna *onggi* (rida 13). M reageerib öeldule pisut pikemalt * *mhmh siis on * (.) `huvitav*. (rida 14). E reageerib M-i öeldule naeruga (rida 15), seejärel vahetab M teemat (rida 16).

Näites (4) oli M-i voores real 07 kutse naerule. Vestlus näitab, et kui kõneleja kutset naerule ignoreeritakse, võib kõneleja hakata oma nalja kordama selleks, et vestluspartner siiski kutse vastu võtaks ja naeraks. Kui vestluspartner siiski kutset vastu ei võta, hakkab E ise naerma, mille peale M vahetab teemat.

Sageli esinevad naerva häälega markeeritud naljad ka olukordades, kus kõnelejate suhtluses on tekkinud probleem. Näites (5) vestlevad omavahel abielupaar A (naine) ja J (mees) ning J-i õepoeg M.

(5)

- 01 J: lähme `marjule.
02 (1.8)
03 J: mt `põld `marju saad.=
04 A: =ku=sa `jõuad nende `põld `marjadega `Tartusse, mis on sul

05 nendest \$`järele`jäänud. kis`seli sul pole vaja `keeta,
 06 [kis`sell on `v(h)almis.] \$
 07 M: [hehe] ((pikk lõbus naer))
 08 (1.6)
 09 J: noo=aga (1.2) kas=sa `Tartus `saad kuskil > põldmarju sa=i=sa=isegi
 10 `t:uru=bält põldmar[ju.]

J teeb ettepaneku minna marjule (rida 01). Ettepanekule järgneb pikk paus (rida 02), mille järel J lisab infot ja ühtlasi sellega annab märku, et ettepanek ootab vastust (rida 03). Selle järel vastab A =ku=sa `jõuad nende `põld`marjadega `Tartusse, mis on sul nendest \$`järele`jäänud. kis`seli sul pole vaja `keeta, [kis`sell on `v(h)almis.] \$ (read 04–06). A alustab ettepanekule vastamist nõustumise või keeldumise asemel tingimuslausega. Selline algus projekteerib, et tema vastus ei ole suure tõenäosusega nõustumine. Vooru keskel hakkab ta rääkima naerva häälega. Naerev hääl algab esimese lause lõpus, sõnadel `järele`jäänud (rida 05). Need sõnad viitavad oodatavale keeldumisele, mille ta vormistab naerva häälega öeldud naljana, mis on sisult ka keelduva vastuse põhjendus. A lauset võib pidada kutseks naerule, aga ka keeldumise pehmemdamiseks. M reageerib naljale naeruga ehk võtab A kutse vastu (rida 07). Ettepaneku esitanud J ei võta naerukutset vastu, vaid alustab oma plaani õigustamist (read 09–10).

Argivestluses esinenud naljadest oli 86% seotud ainult huumoriga, 14% naljadest aga mingi probleemiga. Ametlikes vestluses oli ainult huumoriga seotud nalju 53%, probleemidega seotud nalju 47%. Seega on ametlikes vestluses peaaegu poolte naljade eesmärk lahendada mõnd vestluse problemaatilist situatsiooni.

Huumoriga seotud naervat häält on argivestluses oluliselt rohkem kui ametlikes vestlustes. Ainult argivestlustele on omane, et kõnelejad hakkavad naerva häälega jutustama lugusid, mis põhinevad ühisel mälestusel. Naljadega seotud naerva hääle kasutusel on eripära, et need on tihti seotud probleemidega – nalja tehakse selleks, et pehmedada eriarvamusi või mitte-eelistatud seisukohti. Sellist kasutust esineb ametlikes situatsioonides sagedamini kui argivestluses.

4.2. Probleemsed situatsioonid ilma huumorita

Probleemsete situatsioonidega seotud naerva hääle kasutust oli argivestlustes 13%, ametlikes vestlustes 64%. Siia on koondatud olukorrad, milles esines naerev hääl, kuid puudus huumor.

Üks probleem, mille korral kõnelejad naervat häält kasutavad, on enese-paranduslik **järjeotsimine** (Schegloff 2011). Kõneleja ei suuda meenutada või leida sõna, mida ta soovib öelda, ja kasutab erinevaid otsimisvahendeid (üneeeme, otsimispartikleid, venitusi, sõnakordusi), et lahendini jõuda. Selliseid olukordi oli argivestlustes 2% ja ametlikes vestlustes 7%. Näites (6) vestlevad helistaja H ja reisibüroo töötaja V, teemaks on täpne reisiplaan.

(6)
 01 V: ja `vara`hommikul neljandal `pääval kell `kuus on juba `väljasõit `tagasi,
 02 .hhhh et `siis teil ei `ole enam `hommikusööki seal otellis.
 03 [t=saate siis] tõesti kas `eelmisel õhtul `ette valmistada

- 04 H: [mhmh?]
 05 V: või `ommikul midagi oma: (0.4) qq `varast `näksida \$ **niioelda.** \$
 06 [.hhhh]
 07 H: [jah]
 08 V: ja `lõuna `söögi saab=sis ka lisa `tasu eest `tellida, et=e `peatus tuleb
 09 `lõuna ajal

V seletab, et neljandal päeval on väljasõit varajane ja hommikusööki hotellis ei saa (read 01–03). Selle järel esitab ta soovitusel, kuidas sellel juhul talitada. Kasalguline konstruktsioon projekteerib mitme alternatiive variandi pakkumist (rida 03). V pakub esimesena võimaluse õhtul ette valmistada ja seejärel alustab teist soovitusel sõnadega *või `ommikul midagi oma*: ning jääb sõna *oma* venitama. Seejärel teeb ta pausi, mille vältel otsib sõna, millega vooru lõpetada. Seejärel pakub ta lahendi *`varast `näksida* (rida 05). Lahend ei ole aga hea, sest pakkumine midagi oma varast (varudest) näksida on sisuliselt eelmise soovitusel kordus. Lahendile järgneb naerva häälega öeldud kommentaar \$ *niioelda.* \$, mis osutab, et kõneleja ei jäänud lahendiga rahule. Kõneleja lisab naerva hääle sel momendil, kui ta on parandusega lõpule jõudnud ja mõistnud, et ta ei andnud oma sõnumit edasi nii, nagu ta seda plaanis. Kõneleja pehmendab tekkinud ebamugavust naerva häälega. Partner ei lähe naerva häälega kaasa, vaid kasutab nõustuvat partiklit *jah*. V jätkab ise ilma naerva hääleta. See näitab, et naerev hääle antud juhul oli seotud üksnes ebaõnnestunud järjeotsimisega.

Teine probleem, mille korral kõnelejad naervat hääle kasutavad, on **piinlikud olukorrad**. Nendeks on näiteks teadmiste puudumine (teenindaja ei oska vastata kliendi küsimusele), kiitmine (vestluspartner kiidab kõneleja keeleoskust) või olukord, kus üks vestlejatest teeb midagi, mis valmistab talle piinlikkust (nt rikub sotsiaalseid norme). Selliseid olukordi oli argivestluste hulgas 3%, ametlikes vestlustes 15%.

Näites (7) on vestlus reisibüroos, kus teenindaja B seletab arvatavale kliendile A reise ajakavasid. Tegemist on eripärase situatsiooniga, milles kliendi rollis on üliõpilane, kes täidab tegelikult ülikoolis antud ülesannet.

- (7)
 01 B: joogi tantsu (.) noh `programmiga, {-} ee siis on nagu `kolm=korda päevas
 02 `söök. (.) aga sin kui te käite `Viinis ja kui te käite `Budapestis sis saate
 03 `kaks korda {---} ee `Viin on nüüd `soovijatele. (0.5) kes `soovib, see see
 04 läheb ka `Viini.
 05 (2.8) ((märkab diktofoni laual))
 06 B: mis te \$ `lindistate=vä. \$
 07 (.)
 08 A: **heh ((kohmetu naeruturtsatus)) (.) \$ tähendab ma olen: (.)**
 09 **tegelikult eesti f(h)iloloogia `üliõpilane mul oli**
 10 **`suulise kõne jaoks vaja `teha. \$**
 11 B: \$ **ee ah `soo. \$**
 12 A: jah
 13 B: \$ **minu nõusolekut `võtsite. \$**
 14 (0.5)
 15 A: üldiselt `avalikes kohtades vist ei `nõuta. (.) se on just vaja nii et inimene

- 16 ei `tea.
 17 A: **[hehe]**
 18 B: **[hehe]**
 19 B: **\$ n:ojah? \$**
 20 (0.5)
 21 A: **\$ ei=no nüüd ei ole `m(h)idagi. \$**
 22 B: ee tähendab `Viiniga on nüüd niivisi et se on nüüd `soovija[tele] `väljasõit.

B kirjeldab reisi (read 01–04) ja märkab, et laual on diktofon. Seejärel küsib ta naerva häälega *mis te \$ `lindistate=vä. \$ (.)* (rida 06). B lisab naerva hääle täpselt nende sõnade juurde, mida ta soovib rõhutada ja millega ta tekkinud probleemi väljendab. Siin võib naerval häälele olla mitu eesmärki – B võib olla üllatunud või ta ei taha kõlada liiga järsult. Samuti märgib naer, et B jaoks on olukord naljakas ja ehk ka absurdne. B on oma küsimuse vormistanud *vä*-küsimusena, on tihti kasutusel etteheidete korral (Hennoste jt 2019: 62). A seda nii ka tõlgendab – ta hakkab naerma, kuna olukord on tema jaoks piinlik ning seejärel põhjendab naerva häälega, miks ta vestlust lindistab (read 08–10). Seda võib pidada enese välja-vabandamiseks. B reageerib põhjendusele kasutades naervat häält (rida 11) – siin toimib naer siduva elemendina. B küsib naerva häälega *\$ minu nõusolekut `võtsite. \$*. Siin on naeru eesmärk olukorda pehmendada – selline küsimus tõsise häälega öelduna kõlaks ähvardavalt ja järsult (rida 13). Võimalik, et B eesmärk on isegi kogu olukord naljaks pöörata. A tõlgendab seda küsimust aga siiski infosoovina ja vastab nii, nagu teda ülikoolis oli õpetatud: *üldiselt `avalikes kohtades vist ei `nõuta. (.) se on just vaja nii et inimene ei `tea.* (read 15–16). Kuna ta ei ole siiski kindel, kas B on sellest situatsioonist häiritud või mitte, siis ta pehmendab oma öeldut kasutades sõnu *üldiselt, vist*. Seejärel naeravad mõlemad koos – see näitab, et olukord on mõlema jaoks ebamugav ja piinlik ning nad üritavad naeruga sellest välja tulla (read 17–18). B jätkab naerva häälega *\$ n:ojah? \$* (rida 19), A ütleb samuti naerva häälega *\$ ei=no nüüd ei ole `m(h)idagi. \$* (rida 21). Kuigi A oli vihjanud, et ta ei ole tegelik klient (rida 08: *ma olen: (.) tegelikult eesti f(h)iloloogia `üliõpilane*), suhtleb ametnik tema kui kliendiga ka peale probleemi lahendamist, jätkates oma poolelijäänud infot ilma naerva hääleta (rida 22).

Naervat häält kasutavad kõnelejad ka **vabandamis**el, et pehmendada oma eksimust. Selliseid olukordi oli argivestlustes 1%, ametlikes vestlustes 7%. Näites (8) vestlevad kaks abielupaari H ja A ning M ja K. Vestluse teema on kassi küünite lõikamine.

- (8)
 01 H: aga miks=sa=[i `lõika ise.] seal=on=mingi .hh seal=on=mingi=se `piir
 02 kust maalt tohib `lõigata=ju.
 03 M: [{}maksaks]
 04 (0.3)
 05 A: [palju `lõiganud.]
 06 K: [{}-] ta nüüd `oskab, nüüd talle `näidati kuidas seda [tehakse?]
 07 H: [aa.]
 08 M: [jah ma=lin]
 09 **kohe nimo- ninapidi `juures=aga .hhhh siis olid neet=eeee (.)**
 10 **tangid `otsa saanud, mhe (0.4) \$ ja ma=i=ole jõudnud \$**

- 11 H: aa.=
 12 A: =aa
 13 M: =si[nna {-}]
 14 H: [a `me=i=ole `kunagi `lõigand=ää ja `meil=ei=ole `kunagi
 15 olnud, ta=ju=ei `kraabi. se=oli `ainus, se=on `ainus `koht kus=ta
 16 `kraabib.

M on varem maininud, et kassi küünte lõikamine on väga kallis (seda osa näites pole). H pakub välja, et M võiks seda ise teha, ning K lisab, et M teab, kuidas seda täpselt teha (read 01–07). Selle peale räägib M, et ta jälgis väga täpselt, kuidas lõikamine käib (read 08–09). Seejärel hakkab ta põhjendama, miks ta ei ole siiski küüsi lõiganud: *aga .hhhh siis olid neet=eeee (.) tangid `otsa saanud, mhe (0.4) \$ ja ma=i=ole jõudnud \$* (read 09–10). Põhjenduse alguses ta takerdub, kasutab üneemi *ee* ja pausi, otsides sõna *tangid*. Sellele järgneb lühike naer ja paus ning selle järel lisab ta teise põhjenduse *\$ ja ma=i=ole jõudnud \$*. See on öeldud naerva häälega. Partnerid reageerivad öeldule arusaamist osutava ja järjendit sulgeva partikliga *aa* (vt Kasterpalu, Hennoste 2016: 151).

Siin on näha erinevus kahe põhjenduse vahel. Esimene põhjendus viitab sellele, et põhjus, miks ta ei ole kassi küüsi lõiganud, ei olene temast. See on öeldud tõsise häälega. Teine põhjus viitab sellele, et kassi küünte lõikamata jätmise põhjus on ikkagi vähemalt osaliselt M-st tulenev. Selle põhjenduse on M öelnud naerva häälega seetõttu, et tal on piinlik – ta on varem kaevelnud selle üle, et kassi küünte lõikamine on kallis, aga tegelikult oleks ta saanud selle kulu ära hoida.

Naerva häälega pehmentatakse ka **sotsiaalselt mitte-eelistatud olukordi**. Selliste olukordade hulka kuuluvad näiteks keeldumised ja eriarvamused. Argivistluste hulgas oli selliseid olukordi 7%, ametlikes vestlustes 35%. Ainult ametlikes vestlustes esines olukordi, kus naervat häält kasutati selleks, et pehmentada oma rollireeglite vastu eksimist. Pehmendajaks võis olla nii institutsiooni esindaja (nt ei tahtnud teenindaja pikka infot ette lugeda) kui ka klient (ei osanud täpsustavaid küsimusi küsida). Näites (9) helistab H reisibürosse, et küsida teenindajalt (V) infot reisi kohta Egiptusesse.

- (9)
 01 V: siss=ee transpord=lennujaam=hotell=lennujaam,
 02 majutus hotelli:, hotellides
 03 `Kairos=on=`kolmetärnihotell? .hh koos hommikusöögiga=ja {-}
 04 on=`neljätärnihotell, (.) koos=hommiku=`ja õhtusöögiga. (0.5) ja
 05 ekskursioonid=ee professionaalse `giidiga, meie `giid=on=nüüd
 06 ee tuntud egiptol- (.) egiptolo `gist hehe \$ Aleksei `Praasnikov. \$
 07 H: mhmh
 08 V: ja=sis=on `reisisaatja.
 09 (0.5)
 10 V: nii ja=programmis on noh
 11 (0.8)
 12 V: > se=programm on väga pikk, \$ **kas ma loen selle kõik `ette teile.** \$
 13 (0.5)
 14 V: või (.) või=te=huvitab=teid=nüüd `hind.
 15 [hind on meil,] (.)

16 H: [no=mind]

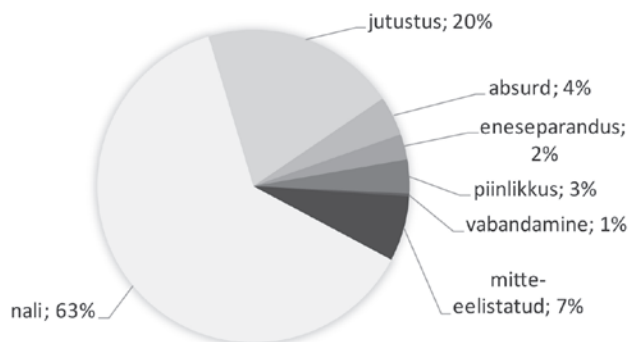
17 V: ee kolmteist `päeva se=on `kaksteisttuhat öheksa=`sada. (0.5)

V annab alguses infot reisi kohta ja helistaja annab talle märku jätkamiseks, kasutades jätkajat *mhmh* (Hennoste 2000: 1779). Real 06 kasutab V naeru ja naervat häält, mis võib olla seotud järjeotsimisega (sellele viitab, et sõna *egüptologist*, mida V otsib, ei ole päris sõna, õige oleks *egüptoloog*), kuid võib olla seotud ka giidi isikuga. Järgneb osa, mis tutvustab reisiprogrammi. Teenindaja alustab *ja=programm*is on *noh* (rida 10), peab seejärel pika pausi ning teatab siis, et programm on väga pikk. Sellele järgneb naerva häälega küsimus *\$ kas ma loen selle kõik `ette teile. \$* (rida 12). Küsimus on ühtlasi ettepanek, mis näitab, et teenindaja ei soovi kogu teksti ette lugeda. Naerev hääel on ainult küsimuses, mis rikub rollireegleid. Kuigi ta ei saa vastust, jätkab ta uue teema ja uue küsimusega, mis on vormistatud ilma naerva hääleta. Naervat häält kasutab teenindaja siin pehmemdamaks oma eksimust rollireeglite vastu.

5. Kokkuvõte

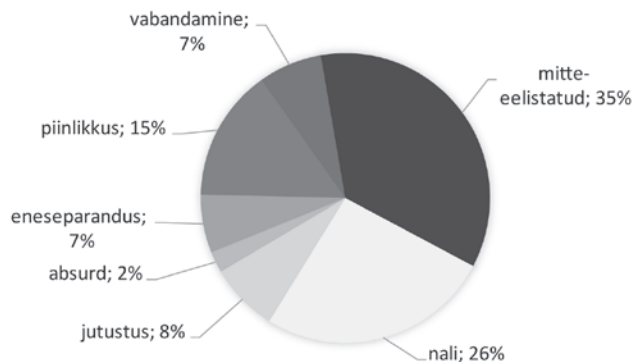
Artiklis analüüsisin naerva hääle kasutust argistes ja ametivestlustes. Analüüsi tulemusena selgus, et kõnelejad kasutavad mõlemal juhul naervat häält nii huumori kui ka probleemidega seotud olukordades.

Argivestlustes esines naervat häält rohkem huumoriga seotud olukordades (87% naervatest häältest), probleemidega seotud naervaid hääli oli 13% (joonis 1).

Joonis 1. Naerva hääle jaotus argivestlustes (n = 342)

Ametlikes vestlustes oli jaotus teistpidi: ülekaalus olid probleemidega seotud olukorrad 64%, vähem oli huumoriga seotud olukordi (36%) (joonis 2).

Joonis 2. Naerva hääle jaotus ametlikus vestluses (n = 169)

Huumoriga seotud olukorrad jagunesid kolmeks: jutustus, nali ja absurd/vastuolu. Nendes olukordades kasutati argivestlustes naervat häält oluliselt rohkem kui ametlikes vestlustes (87% vs. 36%).

Jutustusi oli ametlikes vestlustes 8%, argivestlustes 20%. Ainult argivestlustes esines jutustusi, kus üks kõneleja hakkas rääkima enda ja vestluskaaslaste ühisest mälestusest ning vestluspartnerid liitusid jutustusega (näide 1). Absurdi ja vastuolu oli ametlikes vestlustes 2% ja argivestlustes 4%, sealjuures esines mõlemas nii selliseid olukordi, kus absurdi või vastuolu rõhutamiseks küsiti naerva häälega täpsustav küsimus (näide 2), kui ka selliseid, kus reageeriti absurdile naerva häälega (näide 3).

Nii ametlikes kui ka argivestlustes olid huumorit sisaldavates olukordades ülekaalus naljad (vastavalt 26% ja 63%). Samas näitas analüüs, et osa naljadest on seotud ainult huumoriga, osa aga siluvad vestluses tekkinud probleeme. Ainult huumoriga seotud nalju oli argivestlustes 86%, ametlikes vestlustes 53% kõigist naljadest. Probleemidega seotud nalju oli argivestlustes 14%, ametlikes vestlustes 47%. Siit järeldub, et kuigi ka ametlikes vestlustes esineb n-ö puhast huumorit, on neis naljad ja naerev hääli tihti seotud probleemidega.

Probleemidega seotud olukorrad jagunesid neljaks: järjeotsimised, piinlikkus, vabandamine ja mitte-eelistatud olukorrad. Argivestlustes oli probleemidega seotud naervaid hääli 13%, ametlikes vestlustes 64% kõigist naerva häälega näidetest.

Järjeotsimisel kasutatavat naervat häält oli ametlikes vestlustes 7% ja argivestlustes 2%. Kolleksioonis esinenud järjeotsimistes oli juhte, kus kõneleja jõudis soovitud lahenduseni, aga ka juhte, kus ei jõudnud (näide 6).

Piinlikes olukordades kasutatud naervat häält oli ametlikes vestlustes 15% ja argivestlustes 3%. Piinlike olukordade all on mõeldud näiteks enesekiitmist, piinliku olukorra pehmendamist (näide 7) ja teadmiste puudumisest tekkiva häbitunde leevendamist. Kõiki neid esines nii ametlikes kui ka argivestlustes.

Vabandamisel kasutati naervat häält ametlikes vestlustes 7% ja argivestlustes 1%. Argivestluse kolleksioonis esines vaid üks näide (siin näide 8), mis illustreerib hästi seda, et vabandamine ei seisne üksnes teiste eest vabandamises, vaid hõlmab ka iseene väljavabandamist.

Nii ametlike kui ka argivestluste problemaatiliste olukordade seas oli kõige rohkem mitte-eelistatud olukordades esinevaid naervaid hääli (vastavalt 35% ja 7%). See näitab, et kõnelejate jaoks on oluline naerva häälega pehmendada olukordi, kus nende öeldu ei vasta eelkõneleja ootustele. Ainult ametlikes vestlustes

esines olukordi, kus kõneleja pehmendas naerva häälega rollireeglite vastu eksimist (näiteks teenindaja ei soovinud reisikirjeldust tervenisti ette lugeda, näide 9).

Argivestlustes naervatest häälest kuulub valdav enamik huumoriga seotud olukordadesse ja nendest omakorda enamik n-ö puhta huumori valda. See näitab, et argivestlustes ei esine nii palju probleeme kui ametlikes vestlustes või siis suhtuvad kõnelejad probleemidesse teisiti ega tunne vajadust neid pehmendada. Ametlikes vestlustes kasutatakse naervat häält enamasti probleemsetes situatsioonides, seejuures on humor ametlikus situatsioonis palju sagedamini kasutusel probleemide leevendajana. Tulemus näitab, et kõnelejad suhtuvad ametlikes vestlustes esinevatesse probleemidesse tundlikumalt.

Naerev häälmärgib kõnevoorus neid kohti, kus on mingi probleem või midagi, mida kõnelejad soovivad rõhutada. Seega võib naerev häälm olla vooru kindlas osas (näites 9 kasutab kõneleja naervat häälm vaid selles vooru osas, kus ta rikub rollireegleid) või hõlmata terve vooru (näites 3 reageerib kõneleja absurdsele voorule naerva häälega). Naerva hääle piire reguleerivad ka jututeemad – kui kõneleja vahetab teemat, lõpetab ta ka naerva häälega rääkimise (näide 1).

Kuna varem ei ole naervat häälm põhjalikult eraldi analüüsitud, saab siinseid tulemusi võrrelda sellega, mida teiste keelte käsitlustes on leitud naeru uurides. Eesti materjali analüüs näitab, et eestlased kasutavad naervat häälm sama tüüpi humoorikates olukordades, milles on leitud naeru (naljad, humoorikad lood, öeldu absurdus või vastuolulisus). Samuti kasutatakse naervat häälm naeruga sama tüüpi probleemsetes olukordades (piinlikkus, vabandamine, mitte-eelistatud olukorrad). Siinkirjutajale teadaolevalt ei ole aga uuritud naeru n-ö tavalise kõneleja järjeotsimistes.

Järgmiseks oleks oluline uurida, kuidas erinevad naeru ja naerva hääle kasutused eesti suhtluses.

Transkriptsioonimärgid

.	langev intonatsioon
,	poollangev intonatsioon
?	tõusev intonatsioon
(.)	mikropaus (0.2 sek või lühem)
(0.5)	pausi pikkus sekundites
`	sõna rõhutamine sõna sõna või sõnaosa rõhutamine
[]	pealerääkimine
=	kahe iseseisva üksuse kokkuhääldamine
SÕNA	valjem lõik
* *	vaiksem lõik
e::i	hääliku venitus
@ @	hääle kvaliteedi muutumine
\$ \$	naerev häälm
s(h)õna	sõna on lausunud naerdes
hehe/mhemhe	naer
si-	poolelijäänud sõna
.hh	sissehingamine
mt	matsutamine
{või}	halvasti kuulnud tekstilõik
{-}	ebaselgeks jäänud sõna või kõneleja
(())	transkribeerija kommentaar

Viidatud kirjandus

- Annuka, Andra 2019. Naer ja naerev hää eesti suulises vestluses [‘Laughter and smile voice in Estonian spoken interaction’]. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/64315>
- Arminen, Ilkka; Mia Halonen 2007. Laughing with and at patients: The roles of laughter in confrontations in addiction group therapy. – *The Qualitative Report*, 12 (3), 484–513.
- Clift, Rebecca 2016. Don’t make me laugh: Responsive laughter in (dis)affiliation. – *Journal of Pragmatics*, 100, 73–88. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2016.01.012>
- Drew, Paul; Heritage, John (Eds.) 1992. *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. *Studies in Interactional Sociolinguistics* 8. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/S0047404500020844>
- Glenn, Phillip 1992. Current speaker initiation of two-party shared laughter. – *Research on Language and Social Interaction*, 25 (1–4), 139–162. <https://doi.org/10.1080/08351819109389360>
- Glenn, Phillip 2003. *Laughter in Interaction*. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511519888>
- Glenn, Phillip; Holt, Elizabeth 2013. *Studies of Laughter in Interaction*. London: Bloomsbury.
- Haakana, Markku 2001. Laughter as a patient’s resource: Dealing with delicate aspects of medical interaction. – *Text & Talk*, 21 (1–2), 187–219. <https://doi.org/10.1515/text.1.21.1-2.187>
- Haakana, Markku 2010. Laughter and smiling: Notes on co-occurrences. – *Journal of Pragmatics*, 42 (6), 1499–1512. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2010.01.010>
- Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IV. Suulise kõne erisõnavara III: Partiklid [‘Introduction to spoken Estonian: Particles’]. – *Akadeemia*, 8, 1771–1806.
- Hennoste, Tiit; Gerassimenko, Olga; Kasterpalu, Riina; Koit, Mare; Rääbis, Andriela; Strandson, Krista 2009. Suulise eesti keele korpus ja inimese suhtlus arvutiga [‘Corpus of spoken Estonian and human-computer interaction’]. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 5, 111–130. <https://doi.org/10.5128/ERYa5.07>
- Hennoste, Tiit; Pajusalu, Karl 2013. Eesti keele allkeeled: õpik gümnaasiumile [‘Estonian sublanguages’]. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Hennoste, Tiit; Rääbis, Andriela; Rumm, Andra 2019. Estonian declarative questions: Their usage and comparison with *vä*- and *jah*-questions. – *Journal of Pragmatics*, 153, 46–68. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.04.010>
- Holt, Elizabeth 2010. The last laugh: Shared laughter and topic termination. – *Journal of Pragmatics*, 42 (6), 1513–1525. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2010.01.011>
- Holt, Elizabeth 2013. “There’s Many a True Word Said in Jest”: Seriousness and nonseriousness in interaction. – Phillip Glenn, Elizabeth Holt (Eds.), *Studies of Laughter in Interaction*. London: Bloomsbury, 69–89.
- Hutchby, Ian; Wooffitt, Robin 1998. *Conversation Analysis. Principles, Practices and Applications*. Cambridge: Polity Press.
- Jefferson, Gail 1979. A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination: Everyday language. – George Psathas (Ed.), *Studies in Ethnomethodology*. New York: Irvington Publishers, 79–95.
- Jefferson, Gail 2004. A note on laughter in ‘male–female’ interaction. – *Discourse Studies*, 6 (1), 117–133. <https://doi.org/10.1177/1461445604039445>
- Jefferson, Gail 2005. On the organization of laughter in talk about troubles. – Paul Drew, John Heritage, Gene Lerner, Anita Pomerantz (Eds.), *Talking About Troubles in Conversation*. New York: Oxford University Press, 165–193.
- Jefferson, Gail; Sacks, Harvey; Schegloff, Emanuel 1987. Notes on laughter in the pursuit of intimacy. – G. Button, J. R. E. Leed (Eds.), *Talk and Social Organization*. Clevedon: Multilingual Matters, 152–205.

- Kasterpalu, Riina; Hennoste, Tiit 2016. Estonian *aa*: A multifunctional change-of-state token. – Journal of Pragmatics, 104, 148–162. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2016.06.010>
- Keevallik, Leelo 2008. Internal development and borrowing of pragmatic particles: The Estonian *vaata/vat* 'look', *näed* 'you see' and *vot*. – Finnisch-Ugrische Mitteilungen, 30/31, 23–54.
- Lavin, Danielle; Maynard, Douglas W. 2001. Standardization vs. rapport: Laughter and interviewer reaction during telephone surveys. – American Sociological Review, 66 (3), 453–479. <https://doi.org/10.2307/3088888>
- Norrick, Neal R. 2010. Humor in interaction. – Language and Linguistics Compass, 4 (4), 232–244. <https://doi.org/10.1111/j.1749-818X.2010.00189.x>
- O'Donnell-Trujillo, Nick; Adams, Katherine 1983. *Heheh* in Conversation: Some coordinating accomplishments of laughter. – The Western Journal of Speech Communication, 47 (2), 175–191. <https://doi.org/10.1080/10570318309374114>
- Petitjean, Cécile; Cangemi, Francesco 2016. Laughter in correction sequences in speech therapy sessions. – Journal of Pragmatics, 99, 17–38. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2016.04.006>
- Pomerantz, Anita 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred turn shapes. – J. Maxwell Atkinson, John Heritage (Eds.), Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 57–101. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511665868.008>
- Potter, Jonathan; Hepburn, Alexa 2010. Putting aspiration into words: 'Laugh particles', managing descriptive trouble and modulating action. – Journal of Pragmatics, 42 (6), 1543–1555. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2009.10.003>
- Rumm, Andra 2019. Avatud küsimused ja nende vastused eesti suulises argivestluses ['Wh-questions and Their Responses in Estonian Everyday Interaction']. Dissertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis 36. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Sacks, Harvey 1974. An Analysis of the course of a joke's telling in conversation. – Richard Bauman, Joel Sherzer (Eds.), Explorations in the Ethnography of Speaking. Cambridge: Cambridge University Press, 337–353.
- Schegloff, Emanuel A. 2011. Ten operations in self-initiated, same turn repair. – Makoto Hayashi, Geoffrey Raymond, Jack Sidnell (Eds.), Conversational Repair and Human Understanding. Cambridge: Cambridge University Press, 41–49. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511757464.002>
- Schenkein, James N. 1972. Toward an analysis of natural conversation and the sense of *heheh*. – Semiotica, 6 (4), 344–377. <https://doi.org/10.1515/semi.1972.6.4.344>
- Speer, Susan A. 2012. The interactional organization of self-praise: Epistemics, preference organization, and implications for identity research. – Social Psychology Quarterly, 75 (1), 52–79. <https://doi.org/10.1177/0190272511432939>
- Vöge, Monika 2008. All You Need is Laugh. Interactional Implications of Laughter in Business Meetings. PhD Thesis. University of Southern Denmark.
- Warner-Garcia, Shawn 2014. Laughing when nothing's funny: The pragmatic use of coping laughter in the negotiation of conversational disagreement. – Pragmatics, 24(1), 157–180. <https://doi.org/10.1075/prag.24.1.07war>

Kaudviide

- Haakana, Markku 2010. Laughter and smiling: Notes on co-occurrences. – Journal of Pragmatics, 42 (6), 1499–1512. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2010.01.010>

Võrguviited

- SEKK = Suulise eesti keele korpus. <https://doi.org/10.15155/1-00-0000-0000-0000-00077L>

SMILE VOICE IN INSTITUTIONAL AND EVERYDAY INTERACTION

Andra Annuka

University of Tartu

This paper focuses on smile voice in institutional and everyday interaction. Previous studies have described smile voice as a pseudo-laugh (Lavin, Maynard 2001: 466). Haakana (2010) has described it as a pre-laughing device or a response to laughter in previous turn.

I have collected conversations from the University of Tartu Corpus of Spoken Estonian. I analyzed 232 pieces from everyday conversation, which included 342 turns that were said with smile voice, and 140 pieces from institutional talk, which included 169 turns that were said with smile voice.

Smile voice appears both in humorous and problematic situations. In humorous situations there are three specific situations: jokes, story-tellings and absurd, in problematic situations there are four specific situations: self-corrections, awkwardness, apologizing and socially not-preferred situations.

Keywords: spoken language, conversation analysis, laughter, humor, problem solving, Estonian

Andra Annuka (Tartu Ülikool) uurimisteemaks on naerva hääle funktsioonid eesti suulises suhtluses.
Jakobi 2, IV korrus, 51005 Tartu, Estonia
andraannuka@gmail.com